

F. Ezgi Günok
Ar. Gör. ve Doktora Öğrencisi, ODTÜ
gunoke@metu.edu.tr

GÜVENCESİZLEŞEREK ÖZNELEŞME: SAĞLIK ÇALIŞANLARI İÇİN PERFORMANSA DAYALI EK ÖDEME UYGULAMASI ÖRNEĞİ

12 Mayıs 2006 yılında uygulamaya geçirilen sağlık çalışanları için performansa dayalı ek ödeme uygulaması, AKP hükümetinin 2003 yılında başlattığı Sağlıkta Dönüşüm projesinin önemli bir parçasıdır. Bir ücret esnekleştirme politikası olarak tanımlanabilecek olan bu sistem, sağlık çalışanlarının aldıkları ücretin önemli bir bölümünün devlet bütçesinden dağıtılan maaşlar yerine, çalışanların ay boyunca yaptıkları işlemler sonucu topladıkları performans puanlarına göre paylaştırılan hastane döner sermaye primlerinden karşılanması ilkesine dayanmaktadır. Böylelikle, yüksek performansın ödüllendirildiği sözde adil bir ücret mekanizması kurulması yoluyla kamu harcamalarının kısıtlanmasının yanı sıra, çalışanların çıkarlarının sermayedarlarla ortaklaştırılması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla bu sistem işçi ve işveren arasındaki ilişkinin köklü bir değişimine tekabül etmektedir. Bu çalışmanın amacı, söz konusu değişimin neoliberal özneleşme pratiklerinde temellendiğini göstermektir.

Çalışmanın ilk bölümü neoliberal yönetimsellik strajilerinin başında gelen performans teknolojilerini anlamlandırmamızı sağlayacak olan teorik çerçevenin çizilmesine ayrılmıştır. Neoliberal yönetimselliğin ayırt edici özelliği ekonomik rasyonaliteyi fırsat maliyeti hesaplamaları üzerinden ekonomik olmayan alanlara genişletmesi ve hukuku bir üstyapı olgusu olmaktan çıkarıp rekabetçi girişimcilik modelinin hayatın her alanında hüküm sürmesini garanti altına alacak olan yasal koşulları inşa eden bir araca dönüştürmesidir. Neoliberalizm bireyleri özgürlükleri üzerinden, bireylerin olası eylem alanını yapılandırarak yönetir. Bu bağlamda neoliberal özne özgürlük ve tahakküm arasındaki ilişkiyi oluşturur. Becker ve Schultz'un beşeri sermaye kuramı, neoliberalizmde kendilik teknolojilerinin nasıl bir özne modeli üzerinden yönetim teknolojilerine eklemlendiğini göstermesi açısından büyük önem taşır. Bu kurama göre, ekonomik analizin asıl sorusu bireylerin sahip oldukları kıt kaynakları olası amaçlardan hangisine ve hangi saik doğrultusunda yönlendirdikleri olmalıdır. Her tür insan davranışının ekonomik analizin nesnesi olduğu iddiası, emeğin gelecekteki bir gelirin kaynağı olan bir sermaye biçimi olduğu anlayışını da beraberinde getirir. Emeğin bir sermaye olarak kabulü neoliberal homo economicus'un doğuşuna işaret eder: yatırım yapacağı yeri özgürce seçen; risk alarak ve olası başarısızlıkların tüm sorumluluğunu üstlenerek kendi sermayesini maksimize etmeyi hedefleyen bir öz-girişimci. Teşvik edilen eylemlerin getirisini, istenmeyen eyerimlerinse maliyetini yükselterek işleyen performans teknolojilerinin düşünülebilirlik ve işlerlik koşulunu özgürlüğü üzerinden manipüle edilebilen bu öz-girişimci modeli oluşturmaktadır. Performans teknolojilerinde amaç çalışanlar üzerinde doğrudan güç uygulamak değil, çalışanların daha çok çalışmayı ve daha verimli olmayı arzulayacakları bir rekabet ortamı yaratmaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde sağlık çalışanları için performansa dayalı ek ödeme sistemi genel hatlarıyla incelenecek, sistemin devlet hastanelerini finansal ve yönetsel olarak bağımsızlaştırma ve sağlık personelinin verimliliştirme amacına güvencesizleştirme stratejileri ile ulaştığı iddia edilecektir. Güvencesizleştirme güvenceli istihdam modellerinin esnek ücret sistemiyle değiştirilmesinin de ötesinde sermaye-emek çelişkisinden kaynaklanan sorunların çalışanların performans sorunlarına indirgenmesini sağlamak için kullanılan stratejiler bütünüdür. Bu anlamda, güvencesizleştirme stratejilerini mümkün kılan üretim tarzındaki bir dönüşümden ziyade, öznellik üretimindeki dönüşümdür.

